

over een slaafsch betrekking en duidt zulk een dienst aan, waaraan voor den dienaar eere verbonden is, niet zelden zelfs met de bijgedachte, dat de dienaar alleen in deze eere zijn loon vindt en daarvoor geen andere bezoldiging ontvangt. Toch kan er wel geen twijfel over bestaan, dat het woord eeredienst in het kerkelijk spraakgebruik niet niet op de eere aan dezen dienst verbonden, maar op de eere, die door dezen dienst aan God den Heere wordt toegebracht. Wat in Psalm 29 wordt gezegd: in Zijn tempel zegt Hem een iegelijk eere, wordt door dit woord eeredienst uitgedrukt. Doel van dezen eeredienst is toch geen ander, dan dat God verheerlijkt worde in het midden der gemeente. Het karakter van dezen dienst wordt door het woord eeredienst dus niet onjuist weergegeven, maar het oude woord *Godsdienst* deed toch beter uitkomen, hoe het doel van dezen dienst was om God te dienen. Juist omdat zoo vaak vooral in Protestantse kringen de onjuiste gedachte binnensluip, alsof onze godsdienstoefening uitsluitend dient om te luisteren naar een preek, daardoor gesticht te worden voor zich zelf, en het doel van de Godsdienstoefening dus verlegd wordt naar ons zelf, was het oude woord *Godsdienst* beter en juist, omdat het herinnerde, hoe het doel van dezen eeredienst niet in de eerste plaats in ons zelf ligt, maar in God den Heere, en dient om Hem te verheerlijken en Zijn naam groot te maken.

Drukt het woord *Godsdienst* dus beter het doel uit, dan eeredienst, terecht hebben onze vaderen er steeds op gewezen, dat deze dienst Gods niet alleen beperkt is tot wat wij godsdienstoefening noemen, maar heel ons menschelek leven omvat. Ze leggen daarop zoo sterk den nadruk, om de gedachte af te snijden, alsof het leven van den mensch in twee stukken zou kunnen gesneden worden, het eene dat bestemd is voor ons aardisch beroep en het andere dat gewijd is aan den dienst Gods. De gedachte, die maar al te licht in ons hart insluip, alsof deze dienst Gods alleen zou bestaan in zekere uitwendige handelingen, als kerkgaan, luisteren naar de prediking, bidden en psalmzingen. De gedachte alsof de mensch alleen Zondags God zou te dienen hebben, maar de andere dagen der week deze dienst Gods zou mogen stilstaan. Het is vooral Calvijn geweest, die er daarom telkens op gewezen heeft, dat de dienst Gods heel ons leven omvat, elken dag opnieuw moet plaats vinden, en de mensch ook in zijn aardisch beroep nooit een ander doel heeft dan om God te dienen. Onze geloofsbelijdenis drukt in Art. XII deze gedachte dan ook even schoon als juist uit door te zeggen, dat God een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante en verscheidene ambten heeft gegeven om *zijn Schepper te dienen*, en dat daarbij inzonderheid door de Voorzienigheid Gods alle dingen onderhouden worden om den mensch te dienen, *opdat hij zijnen God diene*.

Omvat deze dienst Gods dus heel ons leven, toch moet bij dien dienst Gods onderscheid gemaakt worden, gelijk Voetius terecht opmerkt, tusschen den middellijken en den onmiddellijken dienst Gods. Middelijk is deze dienst Gods, in zoverre hij bestaat in het eeren onzer ouders, in het arbeiden in ons Goddelijk beroep, in het vlieden der zonden en het betrachten van goede werken. Maar onmiddelijk, wanneer deze dienst zich rechtstreeks op het Goddelijk wezen zelf richt, God zelf tot voorwerp heeft en dient om Hem te verheerlijken. Een onderscheiding, die door Voetius niet ongelukkig in verband werd gebracht met de eerste en tweede tafel der wet: Godsdienst is vervulling der wet en de middellijke Godsdienst sloeg op de tweede, de onmiddellijke op de eerste tafel der wet. Neemt men nu het woord *Godsdienst* in den eigenlijken en praegnanten zin van het woord als rechtstreeks dien dienst van God, dan omvat deze en de inwendige religie van het hart en de uitwendige handelingen, waarin deze religie des harten naar buiten openbaar wordt in gebed, lofzeggend, belijdenis, gelofte, eed, het hooren naar Gods Woord, het gebruik der sacramenten enz. Terwijl elandelijk deze dienst Gods dan weer onderscheiden kan worden in den privaten en den publieken Godsdienst; *privaat*, wanneer hij geschiedt door den enkelen geloovige in de binnenkamer of door den vader van een gezin in de huiselijke godsdienstoefening of door enkele vrouwen in een private samenkomst; en *publiek*, wanneer die dienst verricht wordt door de Kerk des Heeren in de openbare samenkomst der geloovigen en bestaat in de bediening des Woords en der Sacramenten en in de openlijke gebeden en lofzeggingen der gemeente. In dien laatste zin nu genomen, wordt het woord *eeredienst* thans gebruikt. Men spreekt wel van een huiselijke godsdienst-oefening, maar niet van den huislijken eeredienst. Het woord eeredienst niet altoos op wat onze Confessie noemt den heiligen Kerkedienst. Toen vroeger ook in ons land nog een afzonderlijk Ministerie was ingesteld om voor de belangen der kerkgenootschappen te zorgen, heette dat Ministerie, het Ministerie van den eeredienst. Eeredienst ziet dus nooit op den privaten cultus, maar alleen op de publieke dienst Gods, op hetgeen in de saamkomsten der gemeente geschiedt.

Da. H. H. K.

Bereenigingsteden.

WAT DE ZENDING DOET.

V.

Tot bespreking komen ditmaal een tweetal vereenigingen, welke arbeid niet volledig tot zijn recht komt in den naam van zendingvereeniging, maar die wel zoodanig deel nemen aan het werk der zending, dat een bespreking van haar verrichtingen op dat terrein niet mag

ontbreken in een reeks overzichten, welke een indruk trachten te geven van wat onze zending doet. Beide vereenigingen hebben trouwens krachtens de veelheid der jaren, gedurende welke zij reeds gewerkt hebben op hoogst nuttige wijze, aanspraak op een plaats der eere in deze schetsen.

De eerste der vereenigingen, op welke hier gedoeld wordt, is het *Nederlandsch Bijbelgenootschap*, opgericht 29 Juni 1814, en gevestigd te Amsterdam. De stichting van het genootschap was niet los van den invloed van het 10 jaar te voren opgerichte Britsch en Nederlandsch Bijbelgenootschap, dat veel gedaan heeft om in verschillende landen zulk genootschappen tot oprichting te brengen en ook de Nederlandsche zusterorganisatie met geld en bijbels heeft gesteund.

De grondslag en het doel van het genootschap, dat nog altijd als onderdoel kent de kleinere genootschappen, waarin het in 1814 zijn aanvang nam, zijn zeer ruim, daar het in de wet der vereeniging, als in die van de meeste zuster-vereenigingen, uitsluitend gaat om verspreiding van den bijbel „zonder aantekening of uitlegging“.

Is de bijbelspreiding in het binnenland zoo goed als geheel aan de afdelingen overgelaten, de arbeid in het buitenland wordt verricht door het hoofdbestuur, dat zich tot dat doel in verbinding stelt met de genootschappen in andere landen, welke van het Nederlandsche genootschap de Nederlandsche bijbeluitgaven met korting betrekken. In Duitschland en in verschillende buiten-Europese landen wordt geregeld aan de verspreiding van Nederlandsche bijbels gewerkt.

In Indië gaat de verspreiding via den heer D. Iken, hoofdagent van het genootschap, te Depok, onderwijzer aan het seminarie aldaar, maar overigens staat de arbeid van het genootschap daar niet naast de zending, daar de corporatie werkt als onderdeel van de zending, zoodat de verspreiding in handen is van de dienaren der zending.

Waren reeds vóór de stichting van het genootschap veel bijbels in vreemde talen in Nederland gedrukt, het genootschap heeft zeer veel gedaan voor het tot stand brengen van meerdere bijbelvertalingen. Op dit gebied heeft het groote verdienste. Zoo werden, met nergens elders gebeurd, speciale afgevaardigden ter bijbelvertaling opgeleid, terwijl het genootschap tal van medewerkers vond in de zending zelf. Naas de heeren J. C. F. Gerike, Dr. H. Naubronner van der Tuuk en Dr. B. F. Matthies moeten in dit verband dan ook genoemd worden de zendingen H. C. Klinkert, Dr. A. Hardeland, W. H. Sundermann, S. Coolman, Dr. J. P. Esser, en H. van der Spiegel, die van verschillende zendingsgenootschappen in tijdelijken dienst van het bijbelgenootschap over gingen.

Echter droeg het genootschap niet alleen zelf talrijke vertalingen op, maar werden ook door verschillende zendingen vertalingen vrijwillig aangeboden. We zullen geen gespecificeerde opgave van al deze vertalingen doen, maar willen slechts even aanstippen, dat door al den hier aangestippen arbeid de beschikking is verkregen over de volgende bijbelvertalingen:

Maleisch (Klinkert): volledige bijbel — Maleisch (Leidcker): idem — Javaansch (Gerike): idem — Soendaneesch (Coolman): idem — Madoreesch (Esser en Vreede): Evang. en Hand. — Madoreesch (van der Spiegel): Lukas — Philipp. — Batakisch, tobaanisch dialect (Naubronner): Scheppingsverhaal en 7 bijbelboeken — Batakisch, angkolaan dialect (Damberboer): Mattheus — Batakisch, Karo dialect (Joustra): bijb. leesboek — Batakisch, Karo dialect (Neumann): Mattheus. — Niassisch (Sundermann): N. T., Psalmen, bijb. leesboek — Dajaksch (Hartland): volledige bijbel — Makassarsch (Matthes): volledige bijbel en bijb. leesboek — Borneesch (Matthes): idem — Sangireesch (M. J. C. Steller): 5 bijbelboeken N. T. — Rotineesch (Fangiday): Lukas — Masaretsch (Horn): Mattheus — Tobeloreesch (Hoefting): bijb. leesboek — Galelareesch (van Baarda): idem — Bare'e (Adrian): idem — Tomboanisch (Mevr. M. Adriani-Gunning): idem — Widdisch (van Balen): idem — Mentawai'sch (Lut): Mattheus.

Het is wel haast onnoodig, te zeggen, dat de arbeid der bijbelvertaling voortdurend met kracht en energie wordt voortgezet. Het standpunt wordt daarbij ingenomen, dat aldus kan worden aangevuld: „Niet alleen de vertaalde bijbel, onmisbaar voor het leven der door de zending gevormde gemeenten, maar ook de bijbelvertaler, gedurende zijne voorbereiding op het zendingswerk“. Afgevaardigde der bijbelvertaling is o.a. Dr. N. Adriani, Tentena (Midden Celebes); twee studenten worden voor afgevaardigde opgeleid. Wat de verspreiding aangaat, kan worden medegedeeld, dat onder de uitgaven in 1910, zijnde f 56.853.08, een bedrag voor Indië begrepen is van f 12.532.08. In dat jaar werden afgeleverd 6925 ex. van bijbeluitgaven in Indische talen.

De tweede vereeniging, waarover hier iets gezegd moet worden, is het *Nederlandsch Godsdienstig Traktatgenootschap*, waarvan we in een onafhankelijk handboek betreffende den christelijken arbeid gezegd vinden, dat het, in 1821 opgericht, met de hierboven behandelde vereeniging en het Nederlandsch Zendinggenootschap behoort „tot de teekenen van ontwakende belangstelling in het laatste der achttiende en het begin der negentiende eeuw in de komst van Gods Koninkrijk onder de heidenen en onder het eigen volk“. Het werd opgericht met de bedoeling, om, zooals het nog in de statuten luidt, evangelische kennis en geloof in den Heere Jesus Christus aan te kweeken en hierdoor godsvrucht te bevorderen.

Ons interesseert van den arbeid van het genootschap in het verband deser overzichten alleen het werk van den „papierzen zending“. Deze „papierzen zending“ werkt niet door het gesproken, maar door het geschreven en gedrukte woord. Vijf zendingen, door onderscheiden Corporaties uitgezonden, — het zijn Dr. Bakker te Djokja van de Geref. zending, zend. Zimmerbeute te Ambarawa van de Salati-ga-zending, zend. Jans te Margardjo van de Doopgezinde zending, zend. van den Spiegel te Bondowoso van het Java comite en zend. Hoekendijk te Garvet van de Nederl. Zendingvereeniging — dienen deze traktatverspreiding in Indië. Wereld aanvankelijk alleen Java bewerkte, van de buitenbezittingen vraagt men ook al om de traktatjes!

Verspreid werden in 1910: 22 374 maleische, 11 374 soendaneesch en 4420 javaansche boekjes en 3900 soendaneesch traktaten, behalve dan nog bijbeluitgaven en hollandsche geschriften. Om meerdere boekjes wordt gevraagd evenals om herdruk van de maleische. In den loop van 1909 en 1910 werden gezonden zes boekjes met plaats in kleurendruk in twee talen, soendaneesch en maleisch, ieder in 5000 ex., dus samen 60.000 ex.

De ijverige secretaris-penningsmeester van den

„papierzen zending“ schreef over den arbeid in het jongste verslag van het genootschap: „Het gaat ons als Stephenson, toen hij socht naar het samenstellen van een locomotief. Eerst riepen allen, John it will never go. Toen hij eenmaal aan het rijden was en het wel ging, hard, o zoo hard, stak zijn moeder het hoofd door het raampje van den trein en riep: o John it will never stop. Als onze locomotief eenmaal aan het rijden is, dan zal het ook nooit ophouden, steeds meer en steeds grooter arbeid zal zich aan ons opdringen“.

Hoppen we inderdaad, „that it will never stop“.

Uit de Pers.

Dr. Kerkhof geeft in de *Zuider Kerkbode* een reeks artikelen over het Independentisme, waarin op zeer bevattelijke en duidelijke wijze het verkeerde in dit Independentisme wordt voorgesteld. Ditmaal heeft hij het over de noodzakelijkheid van het kerkverband en zegt er dit van:

We hebben reeds in ons vorig artikel gezien, hoe de eerste twee grondgedachten van het Independentisme: „Alle gemeenschappen hebben onder elkander gelijke rechten“ en „Geloovigen kunnen zich naar willekeur tot een congregatie aansluiten“, in strijd zijn met den geest der Schrift. Hetzelfde geldt van de derde grondgedachte: „Elke congregatie, elke kring van geloovigen bestaat volkomen vrij naast en onafhankelijk van een andere congregatie“.

In ons eerste artikel zagen wij, hoe dit stelsel in de praktijk er toe leidde, dat een congregatie zich wel met andere congregaties in verbinding kan stellen, maar niet behoort te stellen; dat behalven een meerder vergadering van congregaties wel kunnen, maar niet behoeven nageleefd te worden. Zelfs aan een formulering van belijdenis en kerkenorde was geen enkele Kerk en geen enkel lid gebonden. Dat is dus de willekeur en eigenzinnigheid sover mogelijk tot de uiterste consequentie doorgevoerd.

Komt zulk een inrichting van het kerkelijke leven nu overeen met den eisch van Gods Woord? Ziedaar de belangrijke vraag, welke wij in dit artikel onder oogen moeten nemen. Het komt er op aan, dat men inzie, dat het leven in onderling Kerkverband, gelijk wij Gereformeerden dat hebben, voortvloeit uit de beginselen van Gods Woord. Al aanstonds moet erkend, dat in het Nieuwe Testament geen strikte aanwijzing te vinden is voor de noodzakelijkheid van het leven der Kerken in gemeenschappelijk verband. Doch daarvoor, dat zulk directe uitspraken gemist worden, zijn ook gegronde redenen op te noemen. Men bedenke, dat al wat in de Handelingen en Brieven der Apostelen ons meegedeeld wordt omtrent het Kerkelijk leven, zich slechts beperkt tot de eerste tientallen jaren van het ontstaan en leven der gemeenten van onzen Heere Jesus Christus. Bovendien werden die gemeenten verspreid gevonden over een groot aantal landen; behalve in het Heilige Land vond men ze in Klein-Azië, Macedonië, Griekenland, Italië, Arabië, Egypte. En de communicatie of vervoermiddelen stonden in die dagen nog verre ten achter bij hetgeen in later eeuwen werd gevonden. Daar komt nog een derde zaak bij: men leefde in den tijd der apostelen. En die apostelen zelf vormden voor de Kerken het levend Kerkverband. Zij waren niet meer in Christus' Kerk op aarde heeft bestond. Die autoriteit der apostelen werd in alle Kerken erkend, en overeenkomstig hun uitspraken werd gehandeld. Maar met het versterven der apostelen trad voor de Kerken een andere periode in, die zou voortduren alle eeuwen door. Toch valt zelfs uit dien apostolischen tijd nog wel iets opmerkelijks aan te wijzen. De Kerken hebben in die tijden een goed voorbeeld gegeven, dat zij verstaan, wat de eisch was van het leven in de gemeenschap der heiligen. Daarvan getuigen de beide Hoofdstukken Handelingen 15 en 2 Corinthhe 8. Op initiatief van de apostelen werd er in de rijkere Kerken gecollecteerd voor de noodden en behoeften van de armere gemeenten: „de overvloed van de ene Kerk moest dienen om de nooddrift van de andere te vervullen“, 2 Cor. 8: 14. Van zoo iets wil het Independentisme niets weten. Daar wordt in rijke Kerken, waarin geen arme broeders of zusters zijn, voor de arme Kerken eenvoudig niet gecollecteerd, en de arme Kerken laten ze aan eigen lot over en tobben in honger.

De apostel Paulus toont hiervan het onchristelijke aan, als hij 't diepgesteele bijbelvoorspel: „gij weet de genade van onzen Heere Jesus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede roudt rijk worden“, vs. 9. Een rijke Kerk moet mild collecteeren voor de armen en van het gecollecteerde (vermaelde) uitdeelen aan arme zusterkerken.

Een tweede voorbeeld levert ons de geschiedenis uit Hand. 15. Daar was toen ter tijd een geschil opgekomen in de gemeenten aangaande de onderhouding der besnijdenis, of liever van de ceremonieele wet van Mozes in 't algemeen. Toen liet men dat maar niet aan de willekeur en eigenzinnigheid van elke plaatselijke Kerk over, hoe zij daarin zou beslissen en handelen. Maar levende in het besef van de eenheid van Christus' Kerk en levende in het gevoel van de gemeenschap der heiligen aan alle plaatsen, heeft men een groote vergadering te Jerusalem saamgeroepen, waar alle apostelen en afgevaardigden van de verschillende Kerken vertegenwoordigd waren, en deze meerdere vergadering, deze Synode, heeft een beslissing in dat geschilpunt genomen, heeft een besluit uitgevaardigd, dat daarna niet aan de Kerken in overweging werd meegegeven, waarvan niet de wettelijkheid uitgesproken werd, dat het zou worden nagevolgd, maar waarvan de naleving zeer nadrukkelijk aan de Kerken werd geboden en opgelegd, en waarmede de Kerken in kennis gesteld werden door een tondschrijven, dat Judas en Silas van Kerk tot Kerk hadden te brengen. Dat schrijven kenmerkte zich een broederlijk toon als door een beslissende autoriteit: „Het heeft de Heiligen Geest en ons goedgeacht, ulieden (d.i. den p. l. loovigen uit de Heidenen) geen meermalen last op te leggen dan deze noodzakelijke dingen: namelijk, dat gij u onthoudt van hetgeen den afgoden geoffert is, en van het bloed, en van het verstrikte, en van hoerrij; van welke dingen indien gij u zelve wacht, zoo zult gij wel doen“, vs. 28, 29. Daar behoefde geen bedreiging in geval van weigering der Kerken aan toegevoegd te worden, omdat men wist, dat de Kerken algemeen zich bij deze beslissing zouden neerleggen, en dienovereenkomstig handelen.

Ten slotte blijkt ook duidelijk uit de vele groetenissen, waarmede de Brieven der apostelen eindigen, dat de gemeenten ook met elkaar een levend contact hielden, ja het kwam zelfs voor, dat deputaten van de ene gemeente gezonden werden naar de andere om elkaars broedergroeten over te brengen.

De beginselen van Gods Woord brengen dan ook metterdaad mee, dat de plaatselijke Kerken niet los van elkaar, ieder op zichzelve blijven voortleven, maar integendeel, dat zij met elkander in goedgeordend kerkelijk verband treden. Elke plaatselijke Kerk is op zichzelve een complete openbaring van het Lichaam van Christus, maar ook alle plaatselijke Kerken zamen zijn een openbaring van hetzelfde Lichaam van Christus, want de wortelen van allen liggen uitgeslagen in één en denzelfden levensbodem. Ze staan krachtens haren oorsprong met elkaar in een levend organisch verband, en juist dat organisch verband, die eenheid in den wortel, legt haar ook als Christus de verplichting op, om nadat zij als Kerken plaatselijk tot instatering zijn gekomen, uit te endig verband te zoeken.

Het is niet zoo, dat de Kerken eerst door het

leggen van het onderling kerkverband komen bijeen te hooren, maar omgekeerd, omdat zij krachtens hare innerlijke eenheid bij elkaar behooren, d. a. r. o. m. moet ook die uitwendige band worden gezocht en aangelegd.

De Independent zegt: „Ik kan het doen, als ik wil; maar ik mag het ook laten als ik wil, en dat komt, omdat hij de innerlijke eenheid van het Lichaam van Christus mis kent, en op den voorgrond schuift zijn eigen vrijen wil. Verloochening van zichzelf ten goede van het geheel der Kerk Christi, kent de Independent niet. Handhaving van zijn eigen wil ten koste van den welstand van het geheel der Kerk Christi, dat is het wat hij voorstaat. Hij wil wel eens afgevaardigden zenden naar een of andere kerkelijke vergadering, hij wil ook wel eens kennis nemen van hetgeen daar werd besproken en beslist, maar als het er op aankomt wil hij vrij blijven om te doen en te laten wat hij verkiest. Iets van het zijne ten offer brengen ten bate van de gemeenschap der Kerken, — dat gaat tegen zijn zelfschijf en eigenzinnig stelsel in. De Geest van Christus leert ons juist het tegenovergestelde: zelfverloochening, elkander te dienen, als Kerken met elkander saam te leven en te strijden schouder aan schouder in eenigheid des Geestes den goeden strijd des geloofs.“

1 Cor. 12 gaat vlak tegen den geest van het Independentisme in. Lees maar eens vs. 12 v.v.: „Want gelijk het Lichaam één is en vele leden heeft, en al de leden van dit één Lichaam, vele zijnde, maar één Lichaam, alzo ook Christus (d.i. volgens onze Kant, de gemeente, waarvan Christus het Hoofd is); want ook wij allen zijn door éénen Geest tot één Lichaam gedoopt, hetzij Joden, hetzij Grieken, hetzij vrijen; en wij zijn allen tot éénen Geest gedreukt. Want ook het Lichaam is niet één lid, maar heeft vele leden. Indien de voet zeld: Dewijl ik de hand niet ben, zoo ben ik van het Lichaam niet; is hij daarom niet van het Lichaam? En indien het oor zeld: Dewijl ik het oog niet ben, zoo ben ik van het Lichaam niet; is het daarom niet van het Lichaam? Het oog kan niet zeggen tot de hand: Ik heb u niet van noodde; of wederom het hoofd tot de voeten: Ik heb u niet van noodde, enz. — De Geest des Heeren, die zorgt voor den welstand van het één geheel, het Lichaam van Christus, heeft met het oog op dat geheel aan de deelen (hetzij geloovigen apart, hetzij plaatselijke Kerken apart) gaven verliend. De eenheid van het geheel moet worden erkend, beoefend en in praktijk gebracht. Doet ge dat niet, dan beschouwt ge de Kerk, waartoe gij behoort, als u particuliere liefhebbende en niet als deel van het Lichaam van Christus. Dan beschouwt ge u w Kerk als een wereldsch genootschap of vereeniging, waarin ge naar eigen bedunken op de saken orde stelt, en niet als de plaatselijke openbaring van het één grote geheel der Kerke Christi.“

Dat hierna ook andere dingen, saamhangen, bespreken we in een volgend stukje.

Officiële Berichten.

Agendum der vergadering van de Vereeniging van predikanten van de Geref. Kerken in Nederland op Woensdag 17 April a.s., 's morgens 11½ ure, in het gebouw Irene, Keistraat, Utrecht.

1. Opening door den voorzitter.
2. Presentielijst en notulen.
3. Verslag van den secretaris.
4. Verslag van den penningmeester.
5. Verkiezing van een bestuurslid (vac. Dr. J. v. Loonhuizen).
6. Voortstellen Gereformeerd Tijdschrift.
7. Voorstel betreffende een prijsvraag. Pauze van een half uur.
8. Referaat door Dr. G. Ch. Aalders, van Ermelo. Onderwerp: Kan de H. Schrift voorwerp van wetenschappelijk onderzoek zijn voor hem die zich, ook voor zijn wetenschappelijk denken, volstrekt aan haar oordeel onderwerpt?
9. Bespreking van het referaat.
10. Referaat door Dr. F. Kramer, van Beverwijk. Onderwerp: Het gebod van Immanuel.
11. Bespreking van het referaat.
12. Rondvraag.
13. Sluiting.

Het Bestuur:

L. LINDBOOM, Voorzitter.
F. G. KUNST, Secretaris.
F. KRAMER, Penningmeester.
J. VONK, Alg. Secundus.

Classis Dordrecht.

Den kerken der classis wordt versocht punten voor het agendum der a.s. classikale vergadering te willen opgeven voor 10 April aan den eerst-ondergeteekende.

Namens den raad der roepende kerk van Brussel:

C. WARNER, *praeus*,
53 Vrijheidslaan, Koekelberg bij Brussel.
G. VAN DIETH AZN., *scriba*.

Buitenland.

Duitschland. Uit de landkerk van Hamburg. Afcheiding of doeleantie voor de deuren?

Op Zondag 2 Maart is te Hamburg een herderlijk schrijven door 41 predikanten der Lutherse kerk verspreid, waarin gehandeld wordt over de benoeming van den predikant Heydorn. In dit schrijven verklaren de ondergeteekenden, dat zij alles in het werk gesteld hebben om pastor Heydorn te weren, omdat deze openlijk de voornaamste leerstukken van de Evangelische belijdenis loochent. Noch het patronaat, noch de kerkeraad had naar hun betoogen willen hooren. Ook op de Synode wilde men niet naar hen luisteren; het werd hun met 40 tegen 38 stemmen niet toegestaan hunne bedenkingen te ontwikkelen. Pastor Heydorn zal nu toch predikant van Hamburg worden, hetgeen zij in strijd achten met de kerkorde. Daarom meenen zij verplicht te zijn tot de verklaring, dat zij alle verantwoordelijkheid voor het gebeurde en voor hetgeen daartuit voortvloeien kan, van zich afwenteien. „Wanneer wij, zoo luidt het stuk ten slotte, desmettegenstaande voortgaan rustig ons ambt te bedienen, dan wenschen wij te verklaren, dat wij daardoor niet geacht willen worden, die verkiezing van achteren goedgekeurd te hebben of ons daarbij te hebben neergelegd. Integendeel, wij protesteeren daartegen zoo voor als na. Wij houden den toestand waarin onze Kerk daardoor geraakt is, voor diep betreurenswaardig en in elk opzicht ongeroemd. Maar om den wille van het Evangelie, dat wij op last van onzen Heere verkondigen, en om de gemeente, die wij getrouw willen blijven, wenschen wij verder te trachten onzen plicht te vervullen, in de verwachting dat onze levende Heiland, die toch de eenige en wezenlijke Heere van zijn Kerk is, zijne gemeente niet verlaten zal. Wij doen dit onder voorbehoud, dat indien wij wegens vinden om nieuwe orde in de verwarde kerkelijke toestanden te scheppen, wij

deze wegen te zijner tijd hopen te bewandelen. Voorhands verzoeken wij allen, die met ons den opgestaan Heiland als hun Verlosser erkennen, met geduld en geloof, gebed en hoop, met ons verder te arbeiden aan den opbouw van het Rijk Gods.“

Dit stuk is niet onterkend door den predikant Glage. Wij vermoeden dat deze een stap verder dan zijn 41 rechtinnige ambtgenooten gaan wil. Volgens dezen predikant is het beroep van Heydorn de laatste druppel die het vat doet overloopen. „Het is te veel“, schreef hij vroeger. Nu zond hij een brochure in de wereld, getiteld: „Ter laatste ure! Een ernstig woord bij de crisis onzer Hamburgsche landkerk“. Op de vraag: „Waar staan wij?“ antwoordt hij: „Vlak voor het sedelijk bankroet onzer landkerk“. Hij handelt over de ontzettende onwaarheid die sedert jaren in die kerk overheerscht heeft, en die met Heydorn haar toppunt bereikte. Ook Heydorn zal zich bij zijn bevestiging verplichten „ernstig zorg te dragen voor het bewaren van de oorspronkelijke reinheid en zuiverheid van het geopenbaarde Godswoord; alle leerlingen van het Evangelie vrijmoedig te belijden en deze nooit uit nucht om menschen te behagen of uit menschenvrede te verbergen of zelfs te loochenen; in geen geval dwalingen of ook slechts betwijfelbare meeningen in plaats van bewezen en in het Woord Gods gegronde waarheid te verbreiden; veeleer alle dwalingen die met Gods Woord in strijd zijn, hoerzeer zij ook door menschen begunstigd mochten worden, grondig te weerleggen en de toehoorders daartegen te waarschuwen“. Dat wil Heydorn beloven, de „valsche profheet van Fehmarn, de man der 100 stellingen“, roept Glage uit. Ook anderen hebben het vóór hem beloofd, die dit niet doen konden zonder in botsing met de waarheidsliefde te geraken. En zoo rust op Hamburg sedert lang geen zegen, waaraan ook de „positieven“ schuld hebben. Want zij lieten het gaan, zij zwegen, waar zij hadden moeten spreken om een beslissing uit te lokken. „Moet het ons niet tot ernstig nadenken stemmen, dat onze Hamburgsche Kerk, wat het Avondmaalsbezoek aangaat, op de laatste trap staat; dat het kerkbezoek, ook daar waar het Evangelie zuiver verkondigd wordt, in doornede gering is; ja dat wij in kerkelijk opzicht bij ons voor onuitsprekelijk geringe dingen staan; dat wij daarover ontzet moesten zijn, indien niet de macht der gewoonte onze zinnen afgestompt had“. Het is de schuld, de gemeenschappelijke schuld, door welke Hamburg ziek is. De onwaarheid in de landkerk neemt ook veel van den zegen Gods voor onzen persoonlijken arbeid weg. Want op grond van een dergelijke belofte worden twee wereldbeschouwingen, die in den grond geheel verschillen, tot een kerkelijke gemeenschap, tot een kerkelijk handelen te samen gevoegd met goedvinden van kerkeraad, Synode en Senaat.

Hoe kan Hamburg uit deze „sedelijke belasting“ verlost worden? Al pocht men op het goed recht der belijdeniskerk, het baat niet; het liberalisme laat zich niet meer verdringen. Of zal men een „Spruchkollegium“ instellen? Daarvoor is het te laat. De liberalen zijn de heerschenenden, zij hebben de macht, achter hen staan de onkerkelijke meerderheden, en zij hebben het parool al laten uitgaan: „Wij blijven in de landkerk en geven die een andere gestalte“. Een scheiding van de positieven wederstaan zij daarom zoo ernstig, omdat zij daardoor verzwakt en de positieven daardoor versterkt zouden worden.

Het zou echter een oplossing zijn, wanneer de belofte bij de bevestiging in het ambt veranderd werd. Dan zouden er twee nieuwe bevestigingsformulieren moeten opgesteld worden; een voor de liberalen, waarin men volgens de beginselen der liberalen in het geheel niet verplicht wordt een bepaalde leer te verkondigen, en het aan ieders geweten overgelaten, voor te staan wat men wil; en een voor degenen die getrouw zijn aan de belijdenis. Zulk een formulier zou zoo scherp en ondubbelzinnig gesteld behooren te worden, dat een liberal niet in verzoeking komen kon, daarop „ja“ te antwoorden. Daardoor zou de Kerk in tweeën gesplitst worden. Maar omdat deze soosier uiteenlopende partijen nu eenmaal bestaan, moet dit ook naar buiten openbaar worden, wanneer men de Kerk althans van de leugen bevrijden wil. De scheiding zou men niet parochiaal kunnen doorsetten, maar voor ieder der twee partijen staat het land open om, vreedzaam van elkander gescheiden, geheel vrij voor zijn beginsel te ijveren.

Het is een gewetensvraagstuk, zegt Glage ten slotte. Het geweten laat zich niet binden, het wil zijn recht hebben. Het eerste protest van de 50 predikanten tegen de verkiezing van Heydorn heeft niets uitgewerkt. Daarom moet een schrede gedaan worden die meer beteekent; een protest moet van ons uitgaan „waaraan het bestaan der protesteeren hangt“, wanneer het werkelijk een gewetensprotest zijn zal. „Wij positieve predikanten moeten ons op den dag waarop Heydorn bevestigd wordt, voor „reniten“ verklaren, d.w.z. wij behooren de obediëntie (gehoorzaamheid) en reverentie (eerbied) die wij beloofd hebben onder voorwaarde dat de practijk van het kerkbestuur in overeenstemming met de kerkorde zijn zoo, in elk opzicht op te zeggen, en dit niet alleen wat betreft onze verhouding tot de verantwoordelijke spits onzer geestelijkheid, den senior en de andere besturen, maar ook wat betreft de bestaande organisatie en vertegenwoordiging van het bestuur onzer landkerk. Wij zouden voortaan geen deel meer mogen nemen aan eenige gemeenschappelijke actie onzer landkerk... wij moeten niet meer medewerkers tot het overdragen van ambtshandelingen, algemeene collecten, het verstrekken van statistische opgaven, om voortaan alleen onze afzonderlijke gemeente (Einzelmeeinde) te dienen. In deze heilige, door ons geweten geleide werkstaking moeten wij zoalng volharden, tot onze landkerk door hare officiële organen den eersten stap tot het te boven komen van haar sedelijk bankroet gedaan heeft. En wanneer onze gemeente, die wij voor als na in getrouwheid willen dienen, geen kracht heeft zulk een om des gewetenswill renitenten predikant te dragen en te verdedigen, of wanneer onze overheid besluiten zou, ons om dese renitentia af te zetten, dan moeten wij bereid zijn het tragische conflict tusschen „geloof en positie“ in den zin van het geloof op te lossen, overtuigd dat niet de geheele landkerk, maar ook onze speciale gemeente, met het oog op de eeuwigheid, meer gedienst is door een wijken om des gewetenswill, dan door een blijven met een onveroordeelde conscientie“.

Wij hopen dat hetgeen hier pastor Glage uitsprekt, ook tot een daad zal worden. Zullen echter de 50 orthodoxe predikanten van Hamburg hem dan volgen? Zullen zij moed hebben, om wanneer zij straks door het kerkbestuur afgezet worden, te volharden? Rén zaak vervult ons met vrees. En dat is het feit, dat de opkomst ook in die samenkomsten der gemeente gering is, waar het zuivere Evangelie verkondigd wordt.